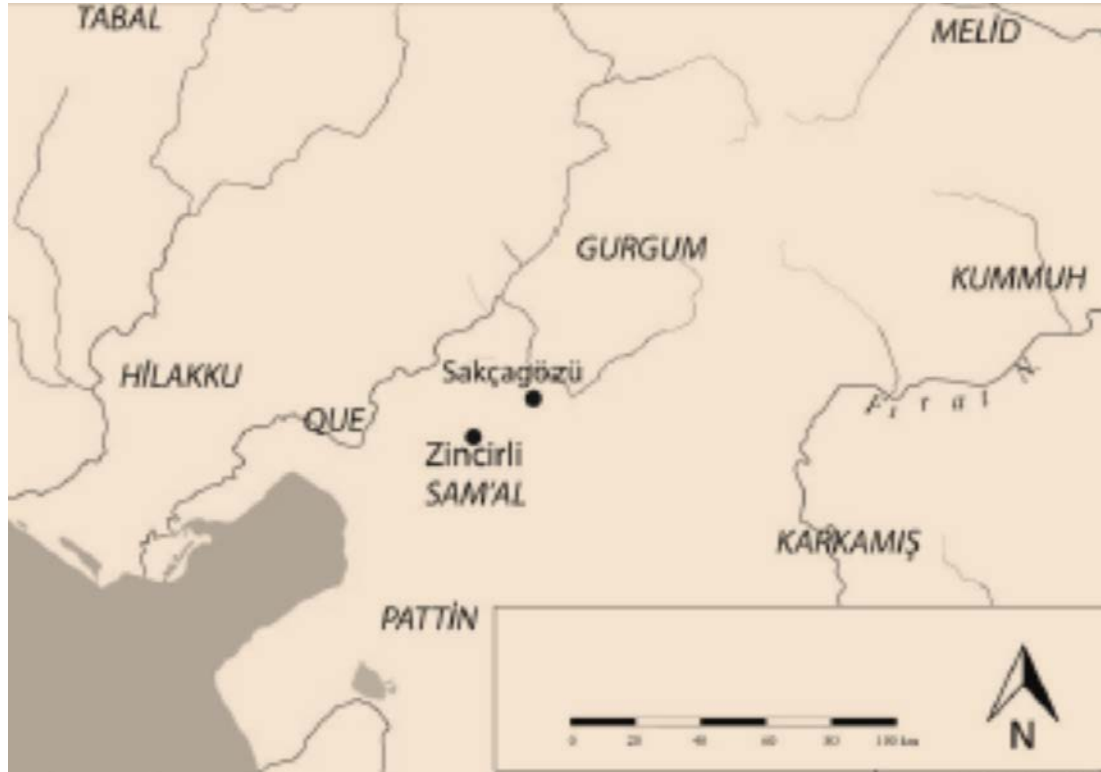

SAKÇAGÖZÜ (COBA HÖYÜK)

- Gaziantep ili Nurdağı ilçesinde bulunan Sakçagözü (Coba Höyük) 1908 ile 1911 yılları arasında Liverpool Üniversitesi'nden İngiliz John Garstang tarafından kazılmıştır. Höyükte yapılan kazılarda 11 mimari tabaka tespit edilmiştir. Bunlardan IX. ve X. tabakalar Geç Hitit Dönemine tarihlenmiştir. Bu tabakalarda etrafı sur duvarları ile çevrili bir saray kompleksi ve bu saray yapısının içerisinde rölyefler ile süslü bir 'bit hilani' yapısı ortaya çıkarılmıştır.

SAKÇAGÖZÜ

GH Çağı beyliklerinden bir başkası da, Arami sanatının biçemsel özelliklerini sunan kabartmaları ve yontularıyla bilinen Sakçagözü-Kumuh(?)tur. Aramca adı **Lutiqu** olabilir.

C. Humann ve O. Puchstein'in gezileri sırasında tespit edilen GH eserleri sonucunda J. Garstang tarafından burada kazılara başlanır. Saray yapısını ve etrafındaki sur duvarını açığa çıkartır.

Bit Hilani plan şemasına göre yapılmış olan sarayın yapıları trapez biçimi bir koruma duvarı, bir çeşit surla çevrilmiştir. Güneybatısında bir tek kapısı vardır. Garstang, yüzeyde bulunduğu eserlerin bu sur kapısına ait olduklarını tahmin etmiştir.

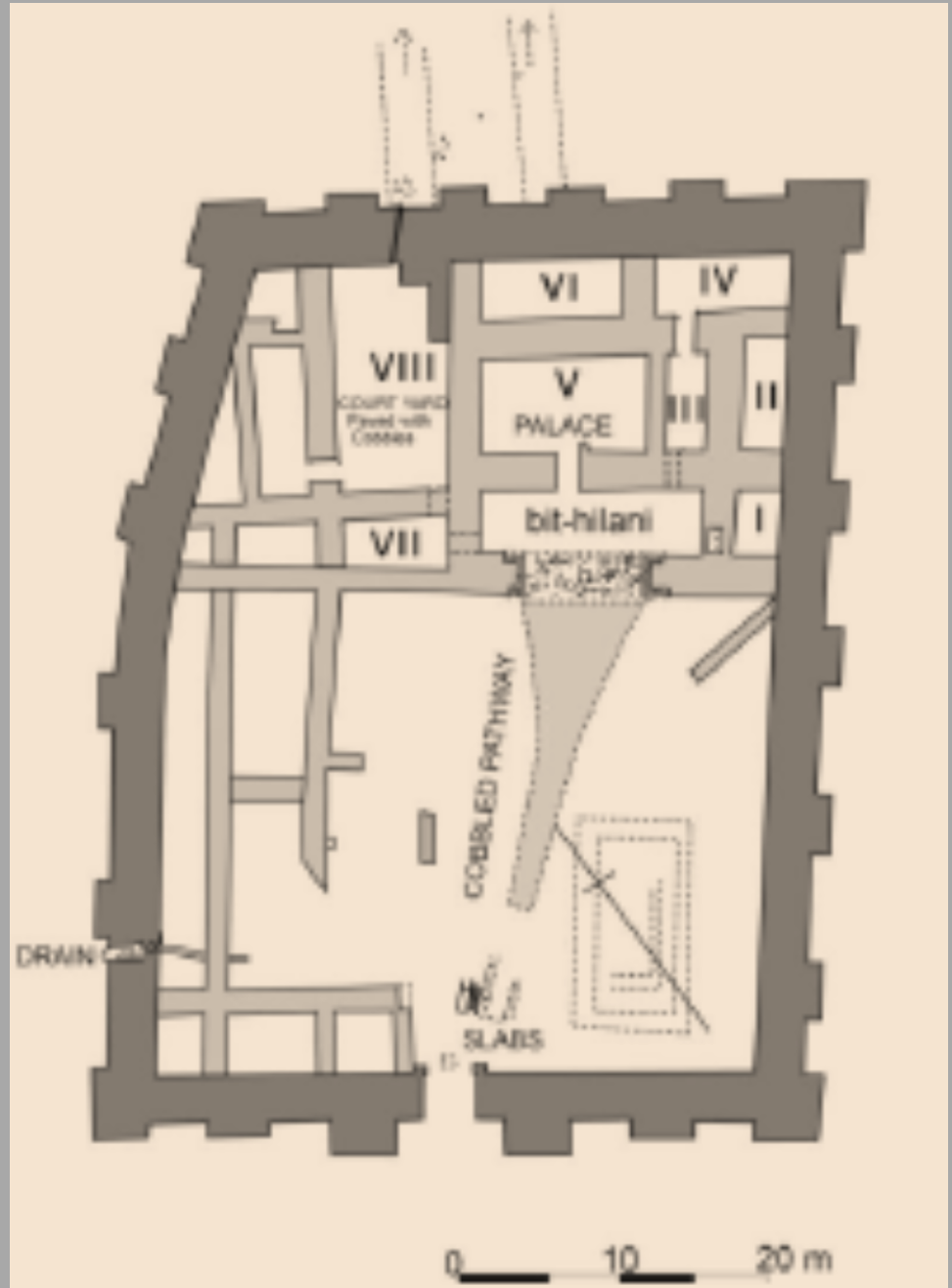
Sarayın büyük girişinde in situ olarak bulunmuş kabartmalar, Arami biçeminde yontulmuş Sam'al sitadelindeki Hilani III kabartmalarıyla büyük benzerlik gösterir. Bu giriş kapısının ortasında taşıyıcı öge olarak çifte sfenksli bir sütun altlığı bulunmaktadır.

Lutiqa

Bit Hilani plan şemasına göre yapılmış olan sarayın yapısı trapez biçimi bir koruma duvarı, bir çeşit surla çevrilmiştir. Güneybatısında bir tek kapısı vardır. Garstang, yüzeyde bulunduğu eserlerin bu sur kapısına ait olduklarını tahmin etmiştir.

Sarayın büyük girişinde in situ olarak bulunmuş kabartmalar, Arami biçiminde yontulmuş Sam'al sitadeliindeki Hilani III kabartmalarıyla büyük benzerlik gösterir. Bu giriş kapısının ortasında taşıyıcı öge olarak çifte sfenksli bir sütun altlığı bulunmaktadır.

Bit Hilani yapısı giriş ve kabartmalar

SUR KAPISI: Sakçagözü I stil grubu

Stilistik olarak ve konuların içeriği **Assur etkileri** göstermektedir. Bunlar **GHS III grubunda** ve **Sakçagözü I yerel grubunda** incelenmektedir. Üç konu işlenmiştir: 1. arabalı aslan avı (üç blok); (B/1) 2. aslan avı; 3. bir aslanın gövdesine ait bir parça.

Burada krali bir av işlenmiştir.

Arabalı aslan avı kabartmasının üst ve alt kenarlarında bir örgü şeridi görülür. Bu örgü şeridi aslan avı kabartmasının sağ kenarında da bulunmaktadır(B/1-2). Bir olasılık, konular, **örgü şeritleriyle çerçeveselendirilmiş** ve sınırlandırılmıştır.

Bu ortostatların kabartma fonu çok özenle düzeltilmemiştir, ancak kabartmalar çok yüksek olmayıp, kabartmaların yüzeyi iyi şekillendirilmiştir.

Kabartma **figür**lerin ince, uzun ve canlı, **devinimli** oldukları görülür. Yüz ve beden organları birbirleriyle **orantılıdır**. İşlenen aslan avı temasının içinde figürlerin pozisyonlarında ve hareketlerinde bir denge ve canlılık egemendir. İnsan ve hayvan figürleri, alttaki zemin çizgisini oluşturan örgü motifine basmaktadır. Koşan at(lar) ve yaralanan aslanın saldırı pozisyonuna geçmeye hazır yukarı kalkık sol ayağı, bir noktaya dikilmiş ve hareketsiz olmadıklarının ifadesidir. **Birbirini kesen figürler**, hareketi ifade eden **oblik omuzlar**, ileri uzanmış kolların kompozisyona verdiği devinim, sanatçının ustalığını ifade eder.

Erkekler pullardan oluşan **zırhlıdır**; orta figürde ise **kısa eteklik** ve kemerin ortasından aşağı sarkan saçaklı bant vardır. **Saç ve sakal bir kaç sıra yuvarlak buklelerle biçimlendirilmiş, ense üzerinde yuvarlak topuz halinde bırakılmıştır**.

Araba: sekiz ispitli tekerlekli **Assur** arabasıdır. Atların üzerinde zırh niteliğinde bezekli bir örtü ve püsküllü koşum takımları görülür. Araba kasasının yan tarafında, içi oklarla dolu okdanlık, arka tarafında bir mızrak ve kasanın arka yüzünde de küçük bir aslan başı? yer almaktadır. Arabanın içinde, zırhlı iki erkekten biri atları sürmekte, diğeri ise ok atar pozisyonundadır.

Arabadaki figürlerin başlarının üstünde ve hemen örgü bandının altında “kanatlı güneş kursu” bulunmaktadır. Aslanın üstündeki boş yer dört rozetle doldurulmuştur.

Ortadaki kahraman olarak yorumlanan figürün beden kısmı cepheden gösterilmiş olup, zırhın altından göğüs adaleleri belli olmaktadır. Sol elinde aslanın sağrısına sapladığı mızrak, yukarı kaldırdığı sağ elinde ise çifte balta tutmaktadır. Aslanın alnına mızrağı saplayan figürün giydiği zırh gibi giysinin sağ bacağı açıkta bıraktığı ve başında da Babil ve Assur askerlerinin miğferlerini anımsatan sivri başlığı görülmektedir. Aynı tip, **bir bacağı açıkta bırakan giysiyi**, saray girişi ortostadlarında da görülür. Assur sanatında da daha çok cinlerin giydiği bu elbise tipinin, bu örnekte henüz bilinmeyen çeşitlemesi olduğu düşünülür. Avcıların **sandalları** da Zincirli'deki Arami biçimini yansıtmaktadır.

Hititlere özgü kübik ve masif başına rağmen, Assur-Arami stilindeki Zincirli aslanlarına benzer. Yele, beden tüyleri, kuyruk ve pençe stilizasyonu; ayrıca kulak ve brun üstündeki çizgiler ve ön bacak üstü, kalça, arka bacak üstündeki üçlü boncuk stilizasyonu, Arami özellikleridir.

Avcı figürünün başı ve saçları, aslan rölyeflerinden kalan beden kısımlarındaki tüylerin işlenişi, boş zeminin **rozetlerle** doldurulması Aramilidir.

B/2 Aslanla m¼cadele

Ortostad parçaları

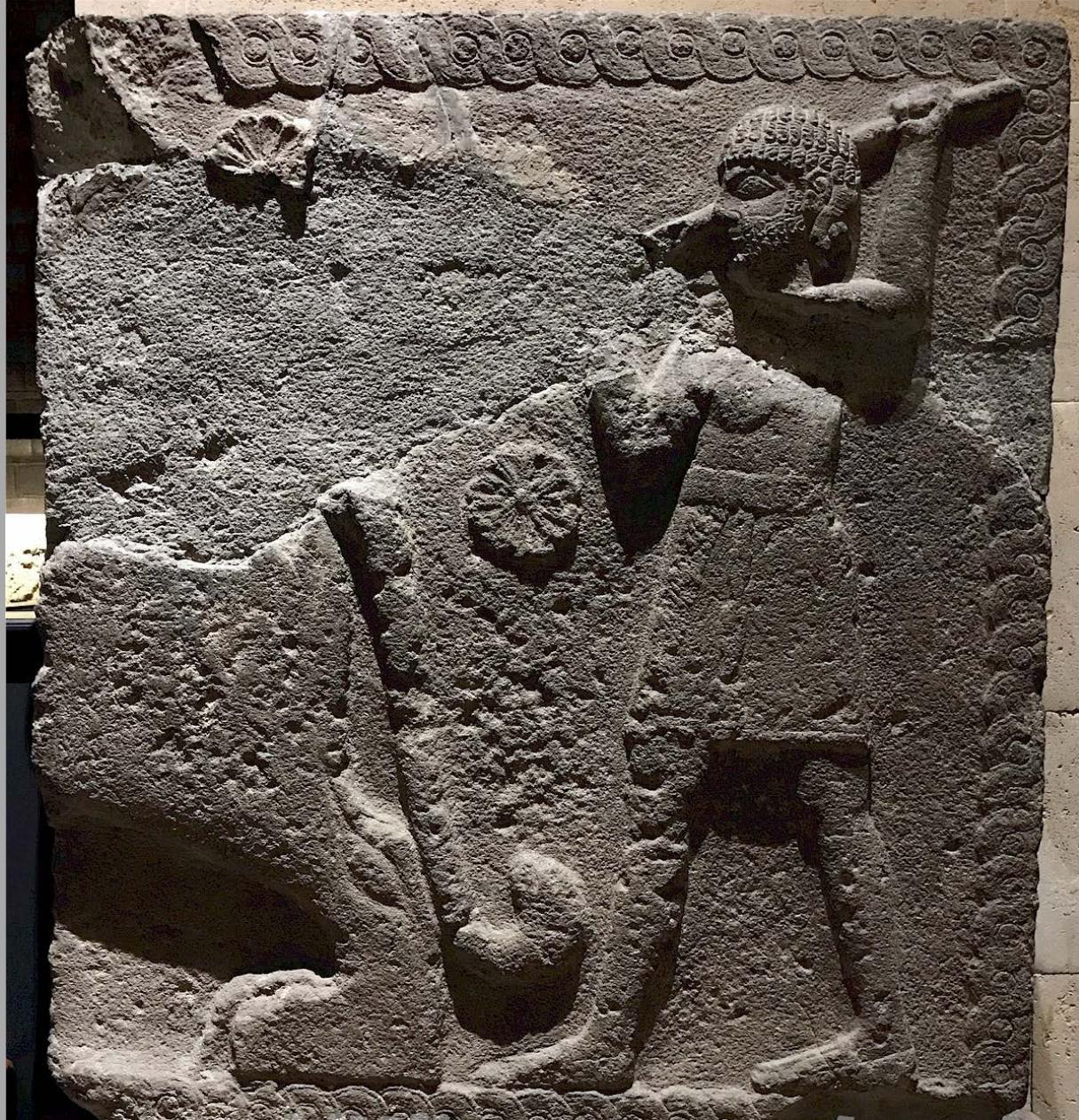
Y¼zeyden

Bazalt

Alt parçanın y. 83; g. 115 cm.

AMM

GH III/Sakçag¼z¼ I

B/3 Aslan

Ortostad parçası

Yüzeyden

Bazalt

y. 90; g. 105 cm.

Nerede?

GH III/Sakçagözü I

Kırık aslan kabartmasında, alt kenarda örgü şeridinden bir parça korunduğuna göre, o da bu gruba ait olmalıdır **(B/3)**.

Yine yüzeyde bulunmuş “ölü yemeği” sahnesi stelinin (veya ortostadı) nereye ait olduğu saptanamamıştır (C/1). Solda arkalıklı bir sandalyeye oturmuş erkek figürü, kollarını önündeki yemek dolu, X bacaklı masaya doğru uzatmıştır. Karşısında ayakta duran uzun giysili bir kişi, olasılıkla içki sunmaktadır. İki figür arasında yeralan motif tanımlanamamakta.

Figürlerin ince uzun oranları ve kollara verilen devinim, bunun Sakçagözü I grubuna ait olduğunu düşündürür.

C/1 Yemek sahnesi

Stel veya ortostad

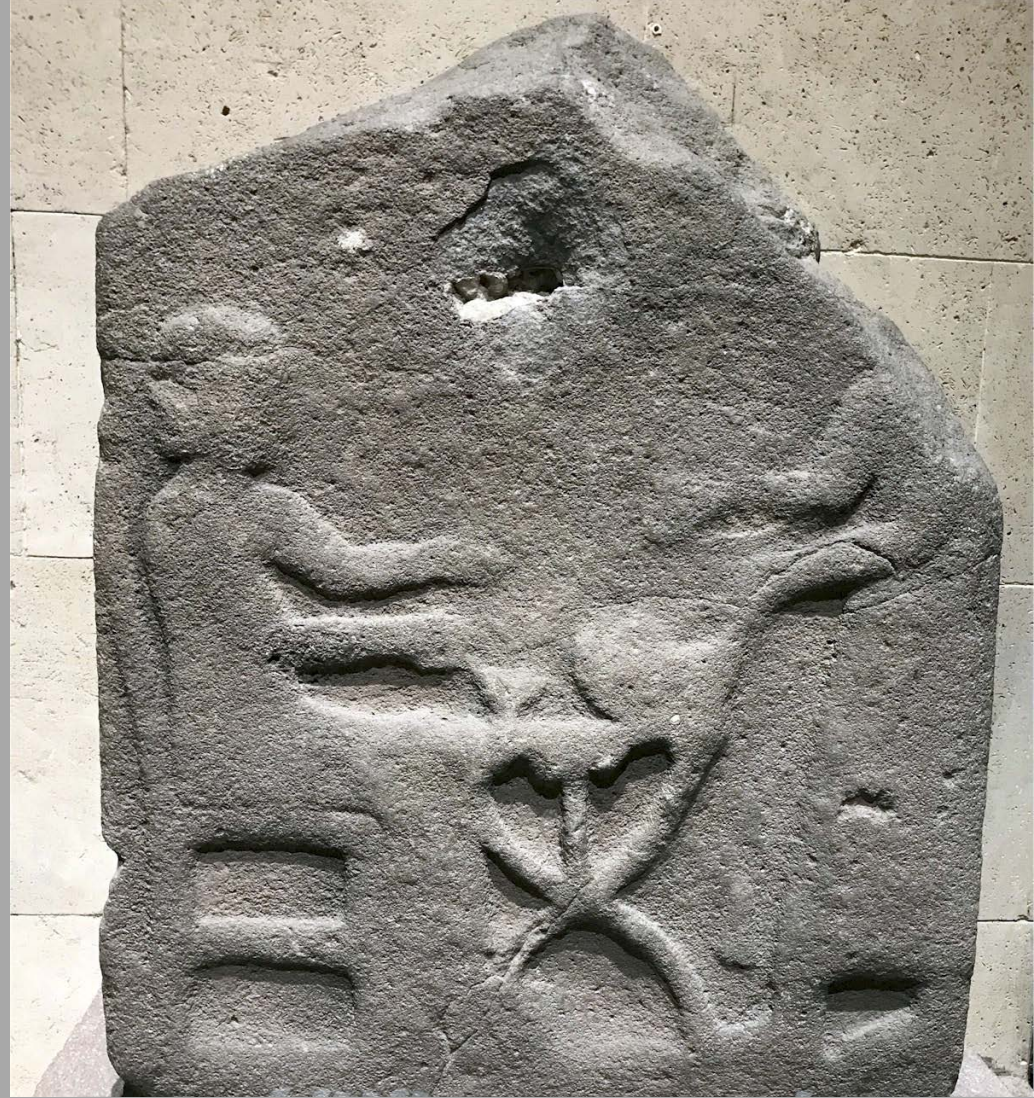
Yüzeyden

Bazalt

y. 80; g.. 76 cm.

AMM

GH III/Sakçagözü I

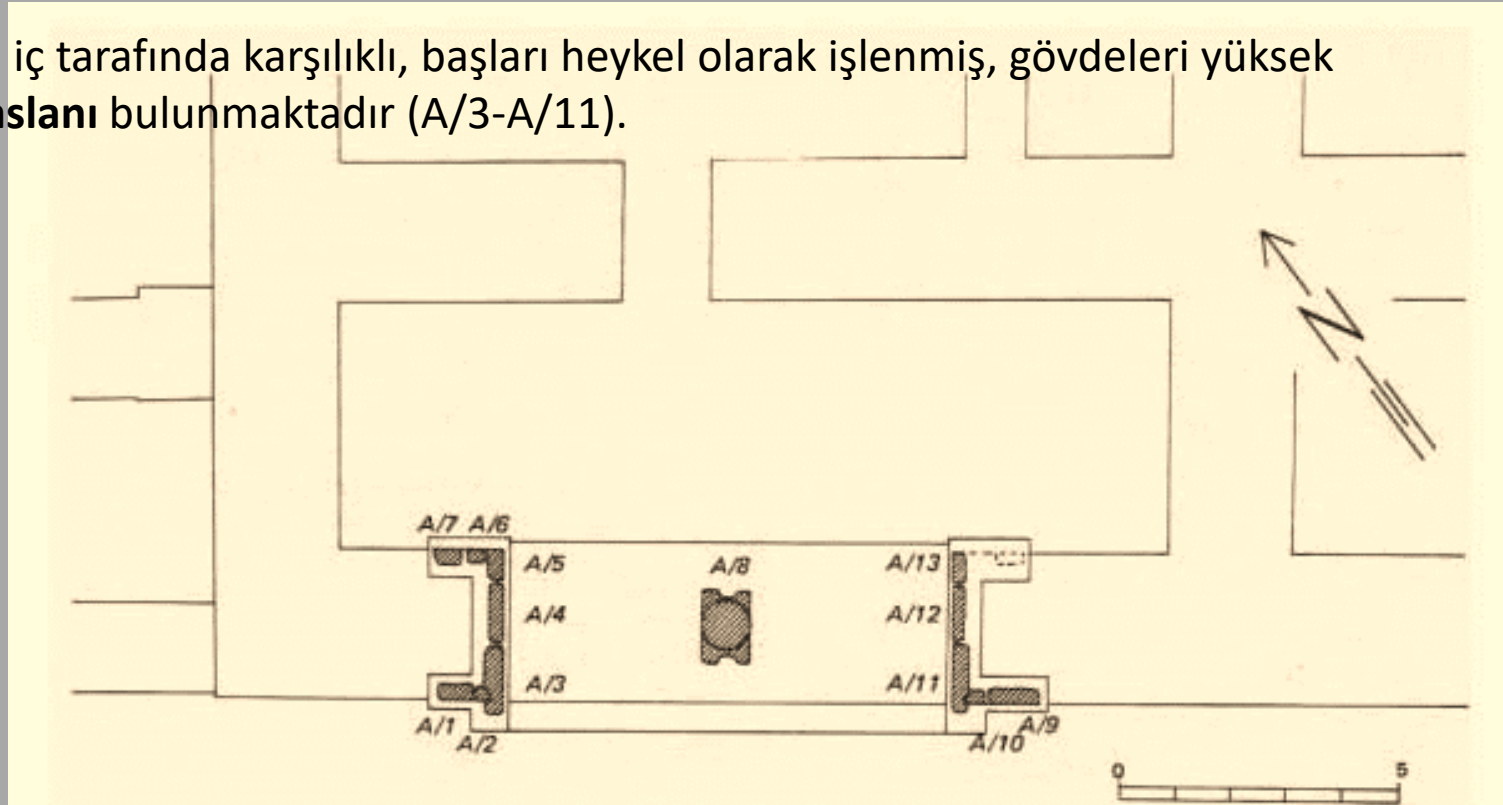

SARAY GİRİŞİ: Sakçagözü II stil grubu

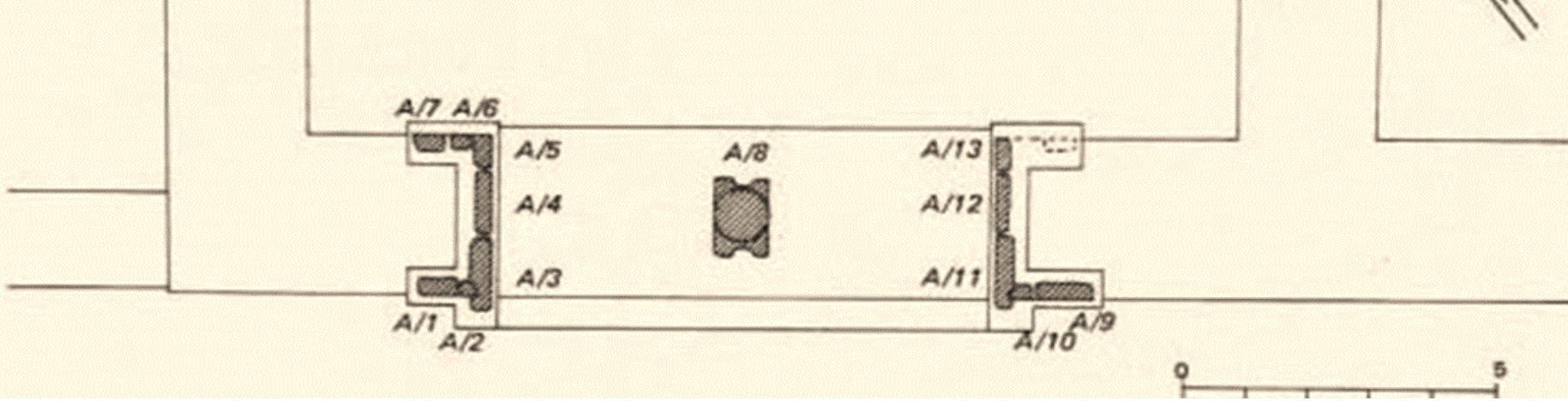
En çok **90 cm. yüksekliğindeki** bu ortostatlarda figürlerin bastığı **sade** bir kenar **silmesi** vardır. Kuş başlı adamların ve antitetik kompozisyonların bulunduğu ortostatlarda, **üste ve yanlarda** da enli bir **bant** bırakılmıştır (A/1-2 ve A/9-10). Tasarlanan **her konu bir ortostad yüzeyine** sığdırılmıştır. Tek istisna saray görevlilerindedir (A/6).

Fasadın her iki yanında, yüzleri kapı geçidine dönük, kuş başlı, kanatlı demonlar/**kuş adamlar**, dar bir ortostadın üzerinde ve yanındaki dikdörtgen blokta, üzerinde kanatlı güneş kursu bulunan, hayat ağacının iki yanında **antitetik tanrısal figürler** yer almaktadır (A/1-2 ve A/9-10).

Kapı geçidinin iç tarafında karşılıklı, başları heykel olarak işlenmiş, gövdeleri yüksek kabartma iki **kapı aslanı** bulunmaktadır (A/3-A/11).

Plan 8: Sakçagözü, Palasteingang

Bunları **sfenks** kabartmaları (A/4-A/12) ve onların arkasında, hemen hemen üç boyutlu olarak yontulmuş “Arami stilindeki krali giysileriyle” **hükümdar** kabartması izler (A/5-A/13).

Saray kapısının doğu yönünde, iç tarafta iki ortostad yok olmuştur. Batı yönündeki karşıtı in situ dur. Arami stilinde **iki** genç **saray görevlisi**, yürüyüş pozisyonunda sola yönelmişlerdir (A/6-7). Öndekinin sağ elinde hurma dalından yelpaze; arkasındakinin sağ elinde avcılığın simgesi yırtıcı bir kuş/şahin, sol elinde de bir asa vardır.

Kapı geçidinin **ortasında** dikilmiş olan **sütunun** bazalt, masif **altlığı** in situ olarak bulunmuştur (A/8). İki sfenks heykeli üzerinde dış tarafı dikeyine bezemelerle süslü, yuvarlak bir yastıktan meydana getirilmiştir. Sakçagözü II stil grubunu oluşturan bu kabartmaların bir özelliği, kabartmaların işlenişinde yer yer üç boyutlu şekillendirmedir. Assur öğeleri varolmasına karşın, **yontu işçiliği tamamen Arami stilini** yansıtmaktadır. Zincirli **Hilani III kabartmalarındaki erkek figürleri aynen** burada da görülmektedir. Bu kabartmalar, oranlarda kısa boylu, tıknaz **devinimden yoksun** figürleri oluşturur. Baş, **boyun gösterilmeden** boyuna oturtulmuş, kalça çizgileri belli edilmemiş, beden oranları **katı**, gevşeklikten uzak ve **devinimsiz** biçimlendirilmişlerdir.

Bu kabartmalar Zincirli Hilani III kabartmaları ile aynı atölyenin ürünü olmalıdırlar. Ayrıca Malatya Mutallu heykeli de bu dönemin modasını yansıtır.

A/1 Antitetik figürler

Ortostad

in situ

Bazalt

y. 90; g. 72 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

Assur ve Babil sanatından tanıdığımız, aplike bir çift boynuzla bezenmiş, **silindirik şapkalar** ve **dizi açıkta bırakan**, kenarları saçaklı **giysiler** de tüm konu ve kompozisyonu oluşturan Assur öğeleridir. Burada **tanrısal** varlıkların **saç** ve **sakalları** Arami stilinden, antitetik istifleme de Assur'dan esinlenerek yapılmıştır.

A/2 Kuşadam

Ortostad

in situ

Bazalt

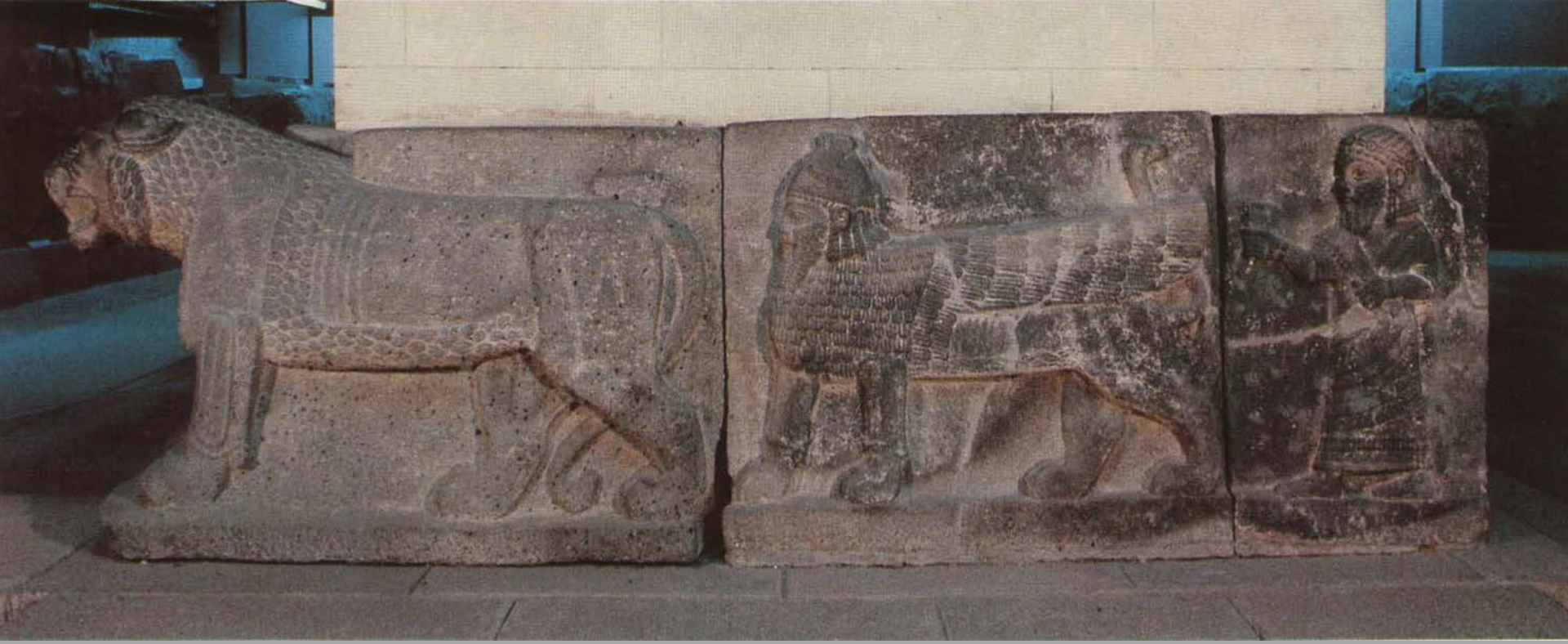
y. 90; g. 27 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

Arami sanatçılar **grifon ikonografisine** yeni bir boyut getirmişlerdir. Karkamış Herald's Wall'daki GH II/Karkamış I Ib stilinde yontulmuş bu figürler, Arami sanatçıları tarafından değiştirilerek, baştaki kartal başı çizgileri, aslanla at karışımını karışık bir varlığa dönmüşlerdir.

Çene gaga şeklinde olmayıp, Hitit ve Assur kuş adamlarında görüldüğü gibi, daha çok bir **aslan ağzına** benzemekte ve açık olarak betimlenmiştir. Yırtıcı, alttaki diş ve **yılan diline** benzeyen dil, dışarı çıkmış olarak gösterilmiştir. Kulaklar ve saçlar **atların**ki gibi biçimlendirilmişlerdir. En çarpıcı değişiklik, başın üzerindeki spiral buklenin, başın tepesinde **düğme** biçimine dönüşmesidir.

A/3 Kapı Aslanı

in situ

Bazalt

y. 103; u. 130; g. 35 cm.

AMM

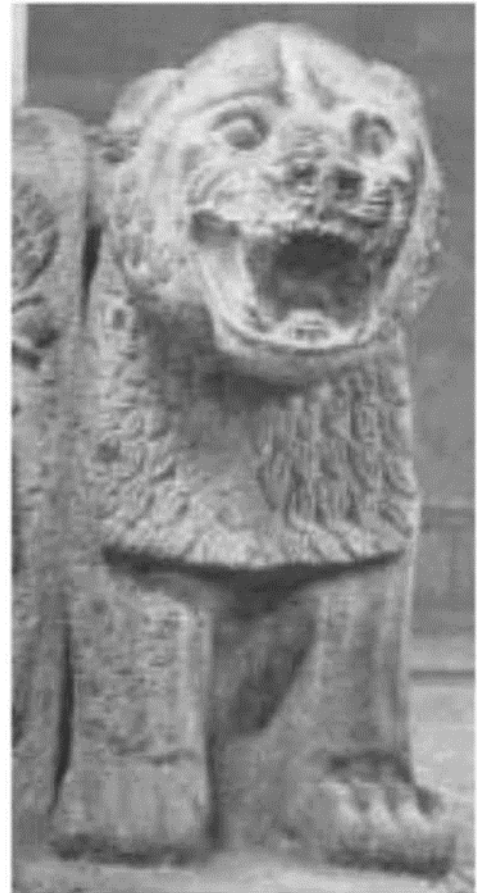
GH IIIb/Sakçagözü II

Akurgal'a göre Sakçagözü aslanları **“Özünde Hitit özelliklerinden hiçbiri kalmamış, Assur etkisinde Aramlaşmış Hitit aslanıdır”**.

Kapı aslanlarının gövdeleri, daha ince ve natüralistik denebilecek oranlar gösterir. Aynı şekilde başın masif ve blok işlenişi değişmiştir. Yele ve gövde tüyleri, Assur aslanlarının gövdelerinde görülen stilizasyona koşut, yaprak biçimi tutamlar olarak işlenmişlerdir. Kulaklar üç dilimlidir. Burun üzerinde ince kırışıklıklar, gözlerin altındaki palmet stilizasyonu, açık ağızda dilin içeride gösterilmesi, iri azı dişleri **Assur stilindedir**.

Buna karşın, sol ön bacak stilizasyonu, sağrı üzerindeki W şeklinin N harfine dönüşmüş çeşitlemesi, arka ayak bileklerindeki üçlü boncuk motifi, Arami stilinin karakteristiğidir.

Gövdelerine çizilmiş paralel, dikey çubuklar ve iki bacağın arasında (Hitit aslanlarında olduğu gibi) gösterilmiş kuyruğun püskül biçimi bitirilmesi Assur sanatından tanınmaktadır. Kapı aslanları da ait oldukları yapı gibi 730-700 yıllarına tarihlendirilmektedir.

A/4 Sfenks

Ortostad

in situ

Bazalt

y. 90; g. 110 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

Sfenkslerin yontuluşunda **üç boyutluluk**, yüzde, pençe ve parmaklarda gözlenir. Arami stilinde şekillendirilmiş başlarında, **tek bir boynuz çiftiyle donatılmış Arami tipi başlık** bulunmaktadır. **Kulak önünde karakteristik tek bir helezon bukle** ve boynuzlu başlığın altında da dört büyük spiral buklenin ense üzerine sarktığı **Arami saç stili** görülür. Sfenkslerin **sakalları** da erkek kabartmalarında gözlendiği gibi, **yanaklar üzerinde, tek merkezli buklelerden ve çene altında da spiral buklelerden oluşmaktadır.**

Kanatlı aslan biçimindeki bedenleri Zincirli III grubuna koşuttur. Ayrıntıda görülen bir değişiklik; Sakçagözü sfenkslerinde beden üzerinde dik paralel hatlar, **kaburga stilizasyonunun** gösterilmesidir. Bu stilizasyon, aynı dönemdeki Assur hayvan bedenlerinde de görülmektedir.

Sakçagözü sütun altlıklarındaki sfenkslerinin Zincirli sfenkslerinden **farkı**:1. Kulağın önünde ve arkasında, ense buklelerinden daha uzun, göğüs üzerine sarkan iki spiral bukle işlenmiştir. 2. Zincirli sfenkslerinin ön ayaklarını arkasında, aşağıya doğru sarkan, ikinci bir kanatları vardır; bunlar Sakçagözü sfenkslerinde bulunmaz.

İri göz çukurlarında farklı malzemedeki enkrüste gözleri **ortak** yönüdür.

A/5 Hükümdar

Ortostad

in situ

Bazalt

y. 90; g. 48 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

Kral betimi, alttaki enli silme bant üzerinde sarayın çıkış yönüne doğru yürüyüş pozisyonunda, yüksek kabartma olarak yontulmuştur. Profilden gösterilmiş baş ve ayaklarda, üç boyutlu yontuya ulaşan biçimlendirme, çok iyi belli olmaktadır. Kralın saçları, sakalı, kulak önündeki karakteristik buklesiyle Arami stilindedir. Diagonal pliler, kıvrımlar ve zengin saçaklarla bezeli şal tipi mantosunun bir ucunu, Arami modasına uygun sol eliyle göğüs hizasında tutmaktadır. Sağ elinde krallık simgesi görülür. Baş açık, başın üstündeki dalgalı saçlar, rozetli bir diademle tutturulmuştur. Ayaklardaki hafif sandallar da, Arami modasını yansıtmaktadır.

A/6 Yelpaze taşıyan
Ortostad
in situ
Bazalt
y. 90; g. 31 cm.
AMM
GH IIIb/Sakçagözü II

A/7 Görevli

Ortostad

in situ

Bazalt

y. 90; g. 52 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

A/8 Sfenks çifti

Sütun kaidesi

in situ

Bazalt

y. 85; u. 145; g. 105 cm.

AMM

GH IIIb/Sakçagözü II

- Genge, H. *Nordsyrisch-südanatolische Reliefs*, København, 1979. (v.1: 150–53 ve v.2: Şkl. 77, 78, 82, 84, 100)
Orthmann, W. *Untersuchungen zur späthethitischen Kunst*, Bonn, 1971.
(Sakçagözü)
Ussishkin, D., "The Date of the Neo-Hittite Enclosure at Sakçagözü," *BASOR* 181, 1966: 15–23.

KAHRAMAN MARAŞ

(588)

ANDIRIN

BAKLIK DAĞI
(1500)

TURKOĞLU

PAZARCİK

GANI DAĞI
(219)

ARAB

DÜZİCİ

BAHÇE

SAKÇAGÖZ

YAVUZELİ

HASANBEYLİ

NURDAĞI

GAZİ ANTEP

(800)

SAHINBEY

OSMANIYE

(140)

İSLAHIYE

ŞEHİTKAMILI

OĞUZELİ

ERZİN

DÖRTYOL

MUSABEYLİ

POLATELİ

KİLİS

(700)

HASSA

HARNEP DAĞI

Doğanpınarı

690

Gaziantep platosu

Sağlık Ovası

Taşlıcaşın Borge

Taşlıcaşın D.

Canakkale D.

Karadağ D.

Yedigöller D.

Çokluk

Arslanlı Gacidi
(1650)

Yeniçikale

AHIR DAĞI

Belören

Suvarlı

Çakırtı

Yeniçikale

Yeniçikale

Yeniçikale

Kaypak

Yarpuz

Favzipaşa

Bure

Niğ

BE

MARAŞ ESERLERİ

Gurgum:

HH yazıtlarında Ku-ra/i-ku-ma olarak geçer. Assurlular tarafından Marqasi adı verilen Maraş ve dolaylarını kapsayan Gurgum devleti, II. Assurnasirpal zamanı kaynaklarında adı geçmektedir.

III. Salmanasar dönemi kayıtlarında daha geniş olarak adı geçer. 858'de, adı geçen Assur kralına, o dönemde Gurgum'un yönetimini elinde tutan Mutallu gönüllü olarak haraç verenler arasındadır. 843'e ait haraç listelerinde de, Gurgum kralı Qalparunda'nın adı geçmektedir.

III. Tiglatpileser zamanında ise, Tarhulara adlı Gurgum kralını, Urartu kralı II. Sardur'un vasalı olduğu anlaşılmaktadır. Sonradan, Tarhulara da Assur'a haraç verenler arasında sayılmaktadır. Olasılıkla 711'de, II. Sargon devrinde Gurgum'un bir Assur eyaleti haline geldiği bilinmektedir.

Kummuh:

Assur belgelerinde Kutmukhi şeklinde geçen bu şehir devleti, klasik çağlardaki Kommagene bölgesi içinde bulunuyordu.

II. Assurnasirpal, bu bölgeye düzenlediği seferde Qatazilu adlı Kummuh kralından haraç aldığından söz etmektedir. Aynı kişi III. Salmanasar'a ait belgelerde de Assur'a haraç verenler arasındadır. III. Salmanasar'a 853 yılında haraç veren Kummuh kralının adı ise Kundaşpi olarak geçmektedir.

III. Adad-nirari (811-781) ve Salmanasar IV. (781-772) yazıtlarında ise bu kralların Kummuh ile Gurgum arasındaki sınır anlaşmazlığını çözümlediklerinden söz edilmektedir. İki GH devleti arasındaki ilişkilere ait eden belgelerden olan bu yazıtta, Kummuh kralının adı Uspilulume olarak geçmektedir.

Kummuh'un Assur ile ilişkisi az sürmüş olmalıdır ki, Urartu kralı II. Sardur, Van kalesinin Hazine Kapısı olarak bilinen yerdeki yazıtında, Kummuh'u (Qumaha) ele geçirerek, kralı Kuşaşpi'ye boyun eğdirdiğini anlatmaktadır. Kuşaşpi'nin 743'de III. Tiglatpileser'e karşı, Sardur'un yanında yer aldığını, adı geçen Assur kralı da belirtmektedir.

II. Sargon devrinde Malatya'nın Assur güçlerince istila edilmesinden sonra, oraya Assurlu bir vali atanmamış ve yönetimi Kummuh kralı Mutallu'ya verilmiştir. Fakat 708'de adı geçen kralın ihaneti bahane edilerek, Kummuh da alınmış ve bir Assur eyaleti haline getirilmiştir.

MARAŞ ESERLERİ

19. yy. sonunda Maraş'taki misyonerler tarafından tesadüfen bulunarak, batı koleksiyonlarına girmiş, böylece bilim alemine tanıtılmıştır.

Von der Osten OIC 8 (1930)

M. Kalaç, "Eine Wettergott-Steile und Drei Reliefs im Museum zu Maraş" JEOL 18 (1964), pp. 280-283.

Harden, Missionary Herald 1882

Eser türleri:

1. Kapı Aslanları (mimariye bağlı olmalı)
2. Heykeller
3. Ortostadlar
4. Steller

MEZAR STELLERİ

Stil kritiği açısından özellikle mezar stellerini inceleyen Akurgal, mezar stellerinin ölmüş kişilere ait, onların meslek sınıflarını belirleyen meslek araçlarıyla (üzüm salkımı, terazi, kalem ve menteşeli defter, müzik aletleri gibi) birlikte betimlenmiş olduklarına işaret eder.

Bu **stellerin altında**, özellikle yontulmuş sap gibi **tutamakların**/çıkıntıların, bunların bir tabana veya toprağa sokularak oturtulması için yapılmış olduklarını ve çağdaşları **Assurluların** ise bu tür mezar stellerini **bilmediklerini** vurgulamıştır.

Ayrıca, yontu ekollerinin çeşitliliğini vurgulayarak, Maraş'taki Hitit/Luvi-Arami yontu ürünlerinde konuların seçilmesi, kompozisyonu ve insan betimlerinin yüzlerinde duyguların ifade edilmesi gibi, yontuculuk sanatında eriştikleri ileri düzeyi kanıtlamıştır.

- Maraş'taki Luvi etnik tabakasının varlığına, yapıtlarda kullanılmış olan HH yazıtlar ve portal aslanların bedenleri üzerindeki ve HH yazıtlarda adı geçen Muvanza, Mutallu, Talhulara, Halparuanda gibi yerel kral adları tanık olmaktadır.
- Tarih olarak Akurgal Maraş anıtlarına uzun bir zaman farkı tanımaz ise de Orthmann ve Genge bu zaman farkını birbuçuk yüzyıla kadar çıkartırlar.
- Maraş stellerinin en gelişmiş örneklerini III-IV döneminde görüyoruz. **Bunların bir saray ekolu olmayıp, varlıklı bir sınıfın ve halkın istekleri doğrultusunda yapılmış olmaları önemlidir.**
- Sayısı çok az olan, **kapı aslanları** gibi yontularda da **Hitit-Arami** özelliklerinin bir arada uygulanması önemlidir. HH ve pek çok Hititli öge kullanılmıştır.
-

MEZAR STELLERİ

Stil kritiği açısından özellikle mezar stellerini inceleyen Akurgal, mezar stellerinin ölmüş kişilere ait, onların meslek sınıflarını belirleyen meslek araçlarıyla (üzüm salkımı, terazi, kalem ve menteşeli defter, müzik aletleri gibi) birlikte betimlenmiş olduklarına işaret eder.

Bu **stellerin altında**, özellikle yontulmuş sap gibi **tutamaların**/çıkıntılarının, bunların bir tabana veya toprağa sokularak oturtulması için yapılmış olduklarını ve çağdaşları **Assurluların** ise bu tür mezar stellerini **bilmediklerini** vurgulamıştır.

Ayrıca, yontu ekollerinin çeşitliliğini vurgulayarak, Maraş'taki Hitit/Luvi-Arami yontu ürünlerinde konuların seçilmesi, kompozisyonu ve insan betimlerinin yüzlerinde duyguların ifade edilmesi gibi, yontuculuk sanatında eriştikleri ileri düzeyi kanıtlamıştır.

A/1

Yörükelim Mah.

Olasılıkla **in situ** Bazalt y. 100;

g. 56 cm. Adana Maraş III/GH IIIb

Karı koca tasvir edilmiş. Derin bir kabartma zemini bırakılarak, figürlerin kontürleri ve kabartma yüzeyleri yuvarlak ve **oldukça yüksek kabartma** olarak şekillendirilmiştir. Kabartma figürlerin yüzeyleri, e.g. giysiler ve kolların yüzeyleri düz, işlenmemiş bırakılmış, buna karşın baş ve yüzün çizgileri yumuşak bir biçimde belli edilmiştir. Yüzlerde badem şeklinde iri göz egemendir. Kulaklar, burun kanatları, iyi çizilmiş ince ve kapalı dudaklar gözlenmektedir.

Kadın ve erkek yüksek arkalıklı, iki ayrı koltukta oturmakta, ayırık gösterilmiş ayakları alçak birer tabureye basmaktadır. Karı koca birbirlerine sarılmışlardır.

Mezar stelinin havasına uygun statik görünüm ve yüzlerinde **hüzünlü** anlam vardır. Sade Aramili giysilerinin yanı sıra, kadının görkemli polosu ve takıları zengin bir çift olduklarını gösterir. Başlarındaki saç kuaförleri, giysileri ve ayakkabıları, kısa kollu etekleri saçaklı uzun entarileri **Arami** modasına uygundur.

Erkeğin enli kuşağının altında ucu püsküllü **önlüğü** bulunmaktadır. Elinde tuttuğu üzüm salkımı, onun zengin bir **şarap tüccarı** olduğunu gösterir.

Kadının başındaki rozetlerle süslü polosu ve bunun üzerinden sarkan örtü-manto vardır. Örtünün uçları, belindeki yatay paralel yivle, büyük olasılıkla madenden bir kemerin içine sokulmuştur.

Kadının küpeleri, belindeki **Frig** fibulası ve ayak halhalleri ve elindeki sapı volütlerle süslü **Assur** tipindeki **aynası** dikkat çekicidir.

Erkeğin saç ve sakalı **Aramilidir**.

Erkeğin solda betimlenmesi, sakallı yüzde bıyık olmaması, kadının başındaki polos ve örtü **Hititli** özelliklerdir.

Tarih olarak Frig fibulasının yardımıyla **8. yy.in** sonuna verilebilir. arı koca tasvir edilmiş. Derin bir kabartma zemini bırakılarak, figürlerin kontürleri ve kabartma yüzeyleri yuvarlak ve **oldukça yüksek kabartma** olarak şekillendirilmiştir. Kabartma figürlerin yüzeyleri, e.g. giysiler ve kolların yüzeyleri düz, işlenmemiş bırakılmış, buna karşın baş ve yüzün çizgileri yumuşak bir biçimde belli edilmiştir. Yüzlerde badem şeklinde iri göz egemendir. Kulaklar, burun kanatları, iyi çizilmiş ince ve kapalı dudaklar gözlenmektedir.

Mezar stelinin havasına uygun statik görünüm ve yüzlerinde **hüzünlü** anlam vardır. Sade Aramili giysilerinin yanı sıra, kadının görkemli polosu ve takıları zengin bir çift olduklarını gösterir. Başlarındaki saç kuaförleri, giysileri ve ayakkabıları, kısa kollu etekleri saçaklı uzun entarileri **Arami** modasına uygundur.

Erkeğin enli kuşağının altında ucu püsküllü **önlüğü** bulunmaktadır. Elinde tuttuğu üzüm salkımı, onun zengin bir **şarap tüccarı** olduğunu gösterir.

Kadının başındaki rozetlerle süslü polosü ve bunun üzerinden sarkan örtü-manto vardır. Örtünün uçları, belindeki yatay paralel yivle, büyük olasılıkla madenden bir kemerin içine sokulmuştur.

Kadının küpeleri, belindeki **Frig** fibulası ve ayak halhalları ve elindeki sapı volütlerle süslü **Assur** tipindeki **aynası** dikkat çekicidir.

Erkeğin saç ve sakalı **Aramilidir**.

Erkeğin solda betimlenmesi, sakallı yüzde bıyık olmaması, kadının başındaki polos ve örtü **Hititli** özelliklerdir.

Tarih olarak Frig fibulasının yardımıyla **8. yy.ın** sonuna verilebilir.

B/7 Stel Şehrin dışında bir bağda bulunmuştur. Bazalt y. 123; g. 87 cm. İstanbul Maraş I/GH II HH. Üst kısmı yuvarlatılmış.

Mezar stellerinin **en erken** örneği. Ön yüzünde karşılıklı oturmuş iki kadın figürü bir ölü yemeği sahnesinde betimlenmiştir. Üst kısmında **HH** yazıt vardır. Kabartmaların zemini bir seviyede düzeltilmiştir. Kabartmalar alçak kabartma olarak işlenmiş, bedenleri ve yüz organları, özenle işlenmiş düzgün bir yüzey oluşturmaktadır. Benzer giyimli **iki kadın** karşılıklı olarak arkalıklı tahta oturmaktalar ve ayakları alçak birer tabureye dayanmıştır. Başları profilden, bedenleri cepheden, belden aşağısı dörtte üç profil ve ayakları profilden şekillendirilmiştir. **Başlarında** silindirik polos ve aşağı sarkarak bedeni saran, sağ kolu gizleyen kenarları saçaklı örtü-manto, kısa kollu, eteği yine saçaklarla bezeli uzun entari, belde yivlerden oluşan kalın kemer ve ayaklarda ayrıntıları gösterilmiş ucu sivri, Hititli ayakkabılıdır.

Yüzlerde ve ellerde ayrıntılar bellidir. Başlığın altından çıkan bir saç buklesinin bulunduğu basık bir alın, burunla birleşen, kemerli olmayan düzgün bir burun, hafifçe belirtilmiş yanaklar, ince dudaklar, içeri çekik çene ve çok basık bir boyun belirtilmiştir. Ellerde bütün parmaklar tek tek işlenmiştir. Soldaki kadının elinde, üçgen biçimli bir yemek parçası veya bir **kupa** vardır. Benzer nesne, ortadaki yemek masası üzerinde de vardır. Bu kadın sağ elinde bir **iğ** tutmaktadır. Karşısındaki kadının sol elinde iğ, sağ elinde de sapı süslü bir **ayna** bulunmaktadır. Her iki obje de kadınlığın vazgeçilmez unsurlarıdır. Ancak, soldaki kadının sol eli **yanlışlıkla** içten gösterilmiştir. Ayaklar bedene oranla çok küçük ve kabataslak bırakılmıştır.

Bir **ana-kızı** veya **iki kızkardeşi** betimleyen bu mezar stelinde **GH II** dönemi geleneksel Hitit stilinin hakim olduğu görülür. **HH** yazıtı (okunamamış) ve ikonografik özellikleriyle, daha sonraki dönem Maraş eserlerinden ayrılır. **Karkamış “tören alayı girişi”**ndeki kadınlara stil benzerliği ve ikonografik özellikleri (**polos, uzun giysi, yivli geniş kemer**), **arkalıklı sandalyeler, çapraz bacaklı yemek masası** ve **ayna**, Katuwas dönemi kabartmalarına yakındır. Yani, burada Assur etkisindeki Hitit stilinin varlığı bellidir. Ayrıca **kadınların alın üzerlerindeki tek saç buklesi** de **Malatya GH II** yapıtlarında, e.g. av kabartmalarının figürlerinde de görülür. Bu nedenlerle **9. yy.a tarihlendirilmektedir.**

A/2 Ortostad veya stel
Yörükselim mah. Olasılıkla
in situ Bazalt y. 90 cm.
Maraş Maraş I/GH II
Karşılıklı, uzun arkalıklı
sandalyelerde oturan ve ayakları
altında birer alçak tabure bulunan
bir **karı koca** betimlenmiştir.
Ortada, ayakları boğa ayağı
biçiminde, çapraz bacaklı,
üstünde yemekler bulunan bir
masa vardır.

Kadın sağ elinde **iğ**, erkeğin
sol elinde **kupa** veya yemek
parçası tutmakta, sağ eli ise
yumruk biçimindedir.

Kabartma zeminin düzgün
işlenişi, figürlerin stili “kadınlar
steli”ne benzerdir.

Stelin altına yerleştirilmiş **koşan hayvan** (at-tay) statik yemek sahnesine bir canlılık kazandırmış olduğu gibi ailenin, varlıklı, bir sürü veya kervan sahibi olduğunu gösterir.

Saç ve sakal Assurludur. Ayrıca erkeğin enli **kemerinden sarkan** kalın **püskül** biçimi bezek, **Zincirli** aslanlı kaide üzerindeki kral heykelinde yer alır. GH II grubundaki bu eser nedeniyle Maraş stelini de **9. yy.**a tarihlemek mümkündür.

B/9

Stel

Sitadelden, bir çeşmede bulunmuş.

Bazalt

y. 81; g. 60 cm.

Berlin

Maraş I/GH II

B/19

Stel

Bazalt

y. 56; g. 49 cm.

NY MMA

Maraş I/GH II

Sol tarafta arkalıklı bir koltukta oturan, başında polos, örtü-mantolu ve uzun giysili kadının kucağında **kendisi gibi giyimli**, küçük bir **kız çocuğu** oturmaktadır. Sağ eliyle bir ayna, sol eliyle dört telli bir lira tutmaktadır. Liranın üstündeki boş alan, bir kuş ile doldurulmuştur. Anne ve küçük kızını betimleyen bu çiftin önünde, üstünde yiyecekler olan çapraz bacaklı bir masa yer almaktadır.

Bu da, **Maraş I, GH II** özellikleri göstermektedir.

B/15

Stel

Bir evde ikinci kez kullanılmış

Bazalt

y. 90; g. 44 cm.

NY MMA

Maraş II-III/GH II?

Stel

Modern mezarlıktan

Bazalt

y. 110; g. 56 cm.

NY MMA

Maraş I-II/GH II

HH

Uzun giysili, sol elinde asa tutan kralın saçı ve alt kenarı düz kesilmiş sakalı Assurludur. Bütün stelin yüzü HH yazıtla kaplıdır. Üstte, sol başta kralın adı LA-X-mas/LA-İ-mas, Assur kaynaklarında da Palalam olarak geçmektedir. Assur etkisi gösteren GH stilindeki bu kabartma da **9. yy.ın ikinci yarısına tarihlenmektedir.**

B/4

Stel

Sitadelden, Bir konağın kuzeybatı girişinden

Bazalt

y. 42; g. 31 cm.

İstanbul

Maraş I-II/GH II

HH

B/6

Stel veya ortostad parçası

Sitadelin batısındaki bir evden

Bazalt

y. 71; g. 78 cm.

Adana

GH II?

B/10

Stel veya ortostat parçası
Sitadelden

Bazalt

y. 48; g. 32 cm.

Tiflis

Maraş II-III/GH II/IIIa

B/10; 18

Tiflis Devlet müzesindeki, ellerinde buğday ve üzüm salkımı tutan çocuk, Maraş stellerindeki erkek figürlerinde vazgeçilmiş atribütlerdendir.

Çocuğun dolgun yüz hatları, çok iyi gösterilmiş gözü ve geometrik süslü yakası, düz saçlarının ense üzerindeki küçük bukleleri Tarhunpias steliyle (D/4) büyük benzerlik göstermekte ve bu kabartmaların da 8. yy.ın sonuna tarihlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (**Maraş IV**).

B/14

Stel

y. 42; g. 31 cm.

Maraş II/GH II/IIIa

HH

D/1

Kabartma parçası

Maraş II/GH II/IIIa

Nerede olduğu ?

Sol elinde konik formlu kupa, sağ elinde uzun bir baston tutan erkeğin üst kısmı ve önündeki yemek dolu masa görülmektedir.

D/3

Stel parçası

Bazalt

y. 46; g. 28 cm.

BMFA

Maraş II/GH II/IIIa

B/20 Stel veya ortostad
Yörükselim mahallesinden
Kireçtaşı y. 60; g. 85 cm.

Maraş Maraş II/GH II /IIIa

Üç kişilik bir aileyi
betimleyen bir yemek
sahnesinde, solda arkalıklı
sandalyede anne oturmuş, sol
eliyle çocuğunu, sağ eliyle
de bir iğ tutmakta,
karşısındaki ayaktaki
erkek/baba, sağ elinde bir
kupa tutmaktadır. Ortadaki
alçak masanın üzerinde
yemekler vardır. Bir

perspektif hatası, çocuğun
masaya basar şekilde
işlenmesidir. Bu gruba giren
eserlerde **ayakların altında
alçak iskemle** görülmez.

Giysilerde kadınların
başındaki **polos**, yerini **başı
saran**, kenarları **saçaklı bir
örtü-mantoya bırakmıştır**.

Bu örtünün altından saç veya bir baş bantı görülmekte ve bu örtünün bir ucu serbest, aşağıya sarkmakta, öteki ucu ise beldeki, paralel yivlerle bezeli kuşağın içine sokulmaktadır (bu durum daha sonraki dönem kadınlarının da başlıca giyim tarzını oluşturmaktadır. Burada dikkati çeken erkeğin saçının ense üzerinde bir rulo topuz biçiminde, saç ve sakalın spiral bukleler halinde, altı düz işlenmiş olmasıdır. Ayrıca üç figürün de ayakkabıları, tabanın ön tarafındaki ucu yukarı kalkık, hafif sandal tipindedir. İlk kez M.Kalaç tarafından tanıtılan bu stel Arami özelliği yansıtmaktadır

D/5

Stel

Kireçtaşı/kızıl renkli
y. 55; g. 31 cm.

Louvre

Maraş II/III/GH II/IIIa

B/13

Stel parçası

Muhtemelen sitadelden

Bazalt

y. 27; g. 52 cm.

Adana

Maraş II?/GH II/III?

B/5

Stel

Sitadelden

Bazalt

y. 105; g. 56 cm.

Adana

GH II/IIIa

HH

B/3

Heykel parçası

Sitadelden

Granit

y. 98; u. 60; k. 62 cm.

İstanbul

Maraş II/GH II/IIIa

HH

D/2 Heykel başı

Bazalt

y. 32; g. 32 cm.

İstanbul

Maraş II?/GH II/IIIa

C/4

Stel

Kireçtaşı

y. 61; g. 31 cm.

Adana

Maraş II/GH IIIa

Ç/6 Stel Bazalt y. 61; g. 39 cm. İstanbul Maraş II/GH II/IIIa

C/7

Stel

Bazalt

y. 65; g. 29 cm.

Adana

Maraş II/III/GH IIIa

Genç bir yazıcının betimlendiği stel. Uzun sade giysisi, hafif ucu kalkık sandalları, spiral bukleli saçlarıyla Aramilidir. Kalem ve balmumum veya papirus yapraklarının bulunduğu yazı kutusu ilginçtir.

B/17 Stel Şehirde bir bahçeden

Kireçtaşı y. 76; g. 56 cm.

Maraş Maraş III/GH III

B/17 Maraş M.Kalaç Sol tarafı kırık

Arkalıklı sandalyede, geriye kaykılmış, baş ve ayakları profil olarak betimlenmiş bir erkek figürü vardır. Saçı ve sakalı spiral buklelerden oluşan **Arami** modasında şekillendirilmiş olup, bıyıksızdır. Yuvarlak hatlarla belirtilen yüz organları içinde badem göz ve **semitik burun** egemendir. Sağ elinde yivli bir **Frig veya Urartu kasesi** ve sol elinde ise bir başak ve üzüm salkımı tutmaktadır. Sol taraftaki kabartma tahrip olmasına karşın, aralarındaki yemek masası, aslan? ayağı biçimindeki ayakları ve üstündeki yemeklerle betimlenmiştir.

Burada ilginç olan, zengin tüccarın bir hükümdar gibi, arkasındaki hizmetkarın bir **yelpazı** ile kendisini serinletir pozisyonda betimlenmiş olmasıdır.

B/21

Kabartma parçası

Bazalt (Granit?)

y. 44; g. 45 cm.

İstanbul

Maraş III/GH III

C/1 Stel Bazalt
y. 58; g. 57 cm.
İstanbul
Maraş III/GH III

Kompozisyonun orta yerinde ziyafet masasının sağında ve solunda ölen kişinin aile fertleri yer almaktadır. Ana, baba ve kız çocuğundan oluşan kabartmanın zemini çok iyi düzeltilmiştir. Beden ve yüz yuvarlak çizgilerle resimlendirilmiş; yüzlerde, giysilerde ve eşyalarda ayrıntılar özenle gösterilmiştir (**Maraş III**). Oldukça küçük boydaki bu kabartmalarda dikkati çeken bir stil özgünlüğü, **kumaşın altından beden çizgilerinin** (kadınların örtü-mantonun altından omuzların, kolun üst kısmının ve dirseklerin) ustaca **belirtilmiş** olmasıdır.

Boyunların kısalığı, kolların bedene organik bağlantısı, ellerin iri ve parmakların tek tek işlenişi, kalın kemerin altındaki kalçanın dar hatlarla gösterilmesi çarpıcıdır. Kabartmaların dikey eksenler üzerine istiflenmesine karşın, figürler katı değildir. Yontuda egemen olan yumuşak hatlar konuyu statiklikten kurtardığı gibi, konunun getirdiği naif ve hüzünlü ifadeyi sağlamaktadır.

Sol tarafta oturan ölmüş babanın karşısında, kızını sağ elini omuzuna koyarak kucaklayan arkalıklı sandalyede oturmuş anne, sol elinde, yün ipliklerini birinden birine aktarmak için iki iğ tutmaktadır. Dikkatle bakıldığında, bu iğden gelen ipliğin, ortadaki yemek masasının altında, kızın ayaklarının önündeki **küçük sandığın** üzerinde bulunan, eğilmek için yün liflerinin sarıldığı çileye uzanıp birleştiği görülmektedir.

Giysilerin etekleri **dikey kıvrımlı ve saçaklıdır**. **Kızın örtü-mantosunun bir ucu kemere sokulmuştur**. Hafif ayakkabılar giydirilmiş küçük ayaklar, üçlü aile fertlerinin her birinde de görülmektedir. Erkeğin, kısa kollu, belinde enli kuşak ve eteklerinde küçük saçaklar bulunan sade giysisinin önünde paralel dikey plilerden oluşan bir parça dikkat çekicidir. Bu uzun bir püskül veya Adana “karı-koca” steline gördüğümüz gibi (A/1) bir tip önlük stilizasyonu olmalıdır.

Genç kızın sağ elinde Arami stilinin vazgeçilmez ögesi, **çift volütlü ayna** görülmektedir. Her iki kadın figürü, geleneksel GH stildeki giysilerle betimlenmiştir. **Arami modası**; rosaslı diademler, bütün kulağı kaplayan küçük aplike taşlar ve kulak küpesinden sarkan küpeler, yivli, olası madeni kemerler, ayak bileklerinde halhallerle zengin bir ailenin fertleri olduğunu açıklamaktadır. **Erkeğin saç ve sakalı** spiral buklelerden oluşmakta, **Arami saç** tipine özgü, rulo biçiminde bir topuz ense üzerinde bulunmaktadır. Semitik burun ve dolgun yanağın üstünde yüze egemen iri göz ve büyük kavisli kaş çizimi, Arami biçiminin tipik bir göstergesidir. Babayı gösteren figürün sol elinde başak, sağ elinde ise bir yemek parçası (Akurgal'a göre çiğ köfte) veya küçük bir içki kabı tutmaktadır. Ortadaki, boğa ayağı biçimli, çapraz bacaklı masanın üstündeki yassı ekmekler, içki ve yemek kapları görülür. Maraş stellerinin vazgeçilmez ögesi deri kese, baba ile kızın arasındaki boşluğa yerleştirilmiştir. En altta da bir yün kutusu vardır.

C/2

Stel parçası

Bazalt

y. 36 cm.

İstanbul

Maraş III/GH III

C/3
Stel
Bazalt
Gaziantep
Maraş ?/GH III

C/5 Stel Bazalt y. 102; g. 70 cm.

Adana Maraş III/GH III

Sol tarafta arkalıklı sandalyede oturan ve sol elinde iğ tutan zengin giyimli anne ve karşısında daha küçük boyda oğlu, ellerinde yazı gereçleri ile gösterilmiş **genç yazıcı** betimlenmiştir. **Maraş stellerine özgü kadın giysisi ve alın üzerinde örtünün altındaki basık polosu/başlığı süsleyen rosalar ve kulağının önündeki küçük, kısa buklesi görülür.** Burada başın üstünden arkaya sarkan peçe gibi kumaş-örtü de betimlenmiştir. Sol elinde iğ ve sağ eliyle de ipliği tutmaktadır. Bu ipliklerin bağlı olduğu yün lifleri, iki figürün arasındaki yemek masasının altında gösterilmiş alçak bir yün kutusundan çıkmaktadır. Bu stel de, zengin bir kadın, bezemeli polosu, zengin, taşlarla süslü küpeleri ve ayak bileklerinde dört çift halhalla, Maraş mezar stellerinin şemasına uygun olarak yontulmuştur.

D/4 Stel Buluntu yeri?

Kızıl taş y. 80; g. 28 cm. Louvre Maraş IV/GH III
HH yazıtta W-pia, fonetik olarak Tarhunpias
Kırmızımsı bir taştan yontulmuştur.

Arkalıklı bir sandalyede oturan bir kadın figürü, kucağında genç bir erkek çocuğunu tutar pozisyonda, yüksek kabartma şeklinde çok özenli olarak işlenmiştir. Bu stel Orthmann tarafından IV grubu içinde değerlendirilmekte, ancak Darga'ya göre, önceki III grubundan farklı değildir. HH yazıtta W-pia, fonetik olarak Tarhunpias okunmaktadır.

Uzun entarisini, başın üzerinden gelerek vücudu örten kenarları küçük püsküllü örtü ve yivlerden oluşan kemeriyle GH **Hitit-Arami stilindedir**. Alın üzerinde dalgalı saçlar ve ince bir diadem görülmektedir. Profil yüzde **badem** biçimi **göz** egemendir. Yüzün kontürleri yuvarlak şekillendirilmiş ve kalın boyun çok iyi belirtilmiştir. Örtü-mantonun altında kalan sol omuz ve üst kol, hafifçe ortaya çıkarılmış, buna karşın kol adaleleri hiç işlenmemiş, eller ise bedene göre iri olarak ve bütün parmaklar ayrı ayrı yontulmuştur. Kadının alttaki kenara basan ayaklarında ayrıntılar ve ayakkabı belli edilmemiştir.

Çocuğun giysileri, başlığı ve takıları özenle yontulmuş ve ailesinin zenginliği vurgulanmıştır. Çocuğun başı profil, bele kadar cepheden gösterilmiş olan bedeni üzerinde görsel ayrıntılar dikkat çeker. Çocuğun başındaki ponponlu başlık yöresel bir giysidir. Saçlar ense üzerine düz olarak inerek uçları yuvarlak bukleler olarak iki dizi halinde betimlenmiştir. Aynı tip saç Yariris'in çocuklarında da görülür. Çocuğun ayak bileklerine kadar inen eteği saçaklı entarisinin yakası, içi noktalarla dolu eşkenar dörtgen sırasından oluşan bordürle bezenmiştir. Ayaklarında **Aramili sandalları** ve zengin takılar özenle gösterilmiştir. Bileklerindeki ve pazusundaki bilezikler Urartu takılarını anımsatır. Bileziklerin uçları aslan, boynundaki gerdanlığın uçları ise ördek başları şeklindedir. Küpeleri Adana Müzesindeki A/1'deki kadının küpeleriyle koşuttur.

- Çocuğun sağ elinde kalem, sol elinde ipinden tuttuğu şahin ve bunun altında da defter gibi, menteşeli bir kutu tutmaktadır. Bu nesnelere, **Tarhunpiya'nın okur-yazarlığını ve avcılığını** kanıtlamaktadır.
- İki figürün de semitik karakterleri yansıtmasına karşın, çocuk adının bir Luvi adı taşıması ve yazıtta HH kullanılmış olması, Gurgum bölgesinin uzun zaman H-Luvi karakterini korumuş olduğunu gösterir.
- Bu stel, Karkamış IV ve Zincirli III kabartmaları gibi **8. yy.ın sonuna** tarihlendirilebilir.

306

Maraş Türkoğlu/Mine höyük
110 cm. Bazalt Res. 306

Bir ölü yemeği betimlenmiştir. Karşılıklı, yüksek arkalıklı birer sandalyede oturan solda erkek, sağda kadın kabartmasında Arami stili hakimdir. Kabartma zemini düzenli, figürlerin kontürleri yuvarlak işlenmiştir. Zengin bir çift betimlenmiştir. Erkeğin arkasındaki şemsiye motifi GHS'ndaki tek örnektir. Assur sanatında, özellikle kral betimlerinde kullanılmış gölgelik veren bu motif, Assur sanatından alınmadır.

Burada kadın figürünün erkeğe oranla daha küçük olması dikkat çekicidir. Sağ elinde üçgen kupa, sol elinde yün ipliği sarılı iğ ve iğden aşağı uzanan ipliğin, ortadaki masanın altında, oldukça küçük gösterilmiş yün kutusu üzerindeki yün liflerine uzandığı görülür.

306

Stelin üst kısmı, iyi korunmuş örneklerden öğrendiğimize göre yuvarlatılarak sona ermektedir. Kabartmaların başlarının arasındaki boş alana, çiftin yaşamında kullandıkları eşyalar; sol tarafta dört/altı telli lira, ortada bezekli ayna ve sağda bir deri kese işlenmiştir. Kollarının arasında ise üzerinde yemek dolu, çapraz bacaklı bir masa ve altında bir yün kutusu betimlenmiştir.

Arami stilinin egemen olduğu bu stel de 8. yy.ın sonuna tarihlendirilmektedir (**Maraş III**).

B/11

Stel

Muhtemelen sitadelden

Bazalt

y. 87; g. 40 cm.

Adana

Maraş ?/GH ?

B/12

Stel

Bir camiinin
minaresinde
ikinci kez kullanılmış

Bazalt

y. 84; g. 79 cm.

Adana

Maraş ?/GH ?

B/24

Kabartmalı altar

Sitadelde ikinci kez kullanılmış
Yerinde?

y. 60; g. 50 cm.

İstanbul

Maraş II/III/GH III

nk bakışta GH III'nin geleneksel Hitit stiline göre yontulmuş kane, kabuk aslanından farklıdır, uzun bedenleri ve küçük başlarıyla ayrılmaktadır. Aslanların protomları ve oylumlu yüksek kabartma bedenlerinde **Assur stili egemendir**. Bir tanesinin (B/1) tüm bedeni HH yazıtlarla kaplıdır (Maraş I yazıtı). Maraş-Gurgum krallarının adları ve soyağacı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

HH yazıtlı aslan (B/1) üzerindeki "ben"/amuva" anlamına gelen erkek figürü haraptır. Bu nedenle heykel üzerindeki figürle ve mezar stellerindeki figürlerle karşılaştıramıyoruz.

B/1
Kapı aslanı
Sitadelden
Bazalt
y. 62; u. 90 cm.
İstanbul
GH III?
Tüm vücudu HH

Hawkins, Maraş I yazıtındaki kralın adını ve şeceresini ortaya koymuştur. Burada adı geçen kral **Halparuntias (III)** olup Assur kralı Adadnirari III (782) ile çağdaştır (Maraş Müzesindeki Pazarcık yazıtından saptanmıştır). Böylece Maraş aslanlarının tarihi de **8. yy.ın başları** olarak tarihlenir ve GH III değil, GH II'nin sonları olarak incelenir. Genel çizgilerinde Assur etkisi sezilmesine karşın, başların daha az ayrıntıyla işlenmesi, yelenin baklava biçimi stilizasyonu, ön ve arka bacakların gövdeye bittiği noktalardaki, içi pul veya noktalarla doldurulmuş yuvarlak biçimde stilizasyonu dikkati çekmektedir.

Sakçagözü ve Zincirli aslan ve sfenkslerinde, bacak mafsalları üzerinde görülen ve Arami stil özgünlüğünü kanıtlayan **üç boncuklu stilizasyon Maraş aslanlarında görülmez**. Bu da, Maraş aslanlarının, **henüz Arami sanat etkinliklerinin yoğun olmadığı bir çağda yontulmuş olduklarını ispatlar**.

Her iki **aslan protomu heykel gibi** yontulmuşsa da, yandan görünüşlerinde, bedenlerin yuvarlatılmış bombe ve yüksek kabartma olarak ayrılmamıştır. **Beden organları birbirlerinden şematik olarak ayrılmamıştır.** Uzun, zarif işlenmiş ön bacaklar ayırık ve aynı hizadadır. **Arka bacağın biri ileri, öne çıkmıştır.** Öne yönelik baş büyük değildir. **Ağızları açık, dilleri içerdedir.**

B/2

Kapı aslanı

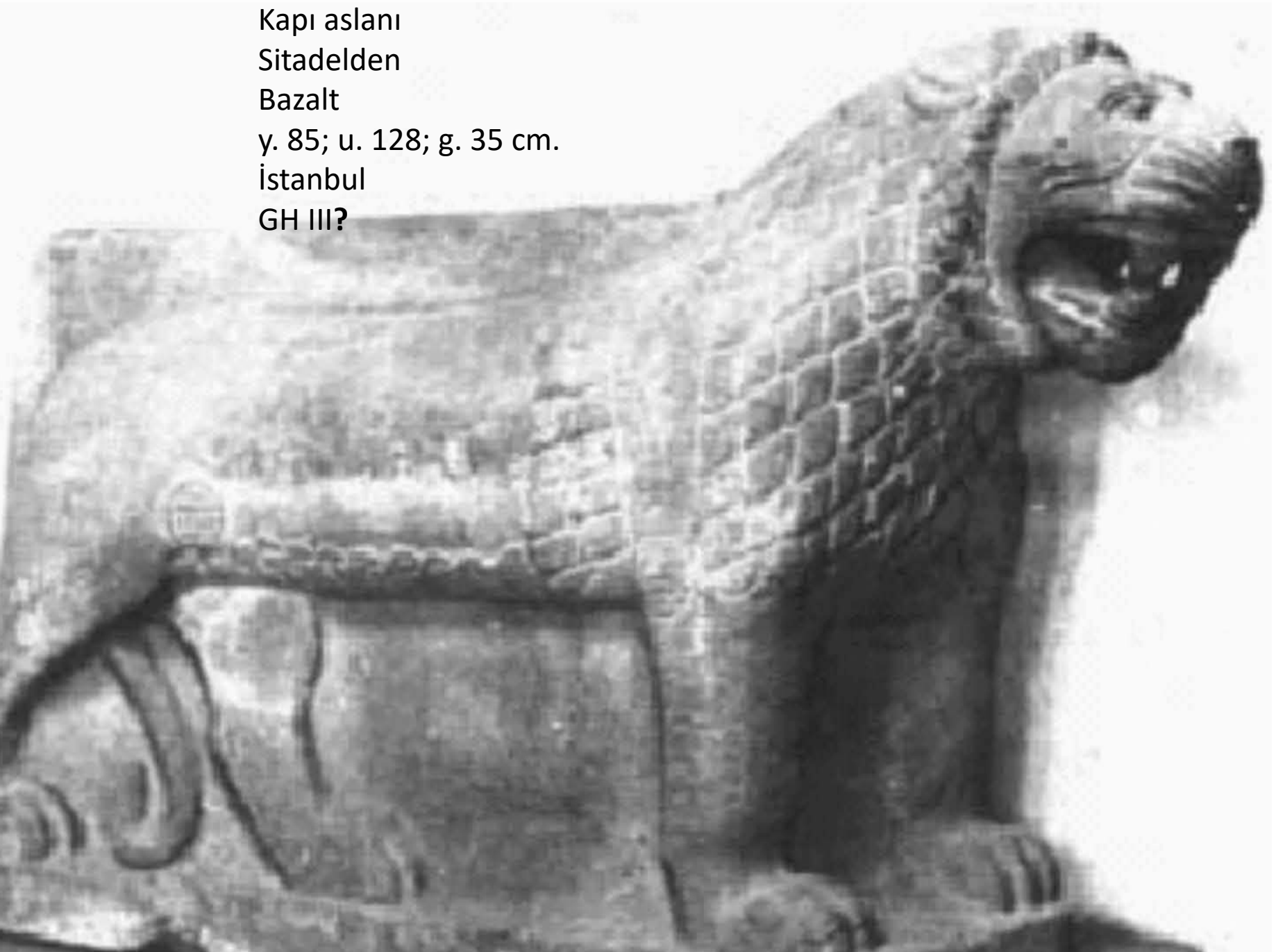
Sitadelden

Bazalt

y. 85; u. 128; g. 35 cm.

İstanbul

GH III?

Yazısız aslanda gözün altında, Assur aslanlarına özgü kordon gibi ikili palmet stilizasyonu gözlenmektedir. **Yele ve karın üzerindeki tüyler baklava biçimi bir stilizasyonla** gösterilmiştir. GHS'nın son evresinde, yalnız Maraş aslanlarında görülen bu yele stilizasyonu sonraki çağlarda **Urartu** fildişi aslanlarında görülür. Arka pençelerde **tırnaklar tek tek plastik** olarak işlenmiştir. Arka bacaklar arasında ucu püskül biçimli kuyruk yer alır. Bu iki aslan birbirlerinden pek az farklı olmalarına karşın, stilistik olarak ayrılmazlar. **Ancak bu iki aslan bir çift oluşturmaz.**

Yüzyılın başında Maraş kalesinde bulunmuş olan insan boyuna yakın bir kral heykeline ait, belden aşağısı korunmuş monolit heykel İstanbul'dadır. Üzerinde HH yazıtı vardı. Dikdörtgen bir bloka, köşeler yuvarlatılarak yontulmuş olması, beldeki enli kemerden sarkan püskül ve sol yana asılı kılıcı, Zincirli aslanlı kaide üzerindeki kral heykeline yakındır. Maraş heykelinde de, sağ elde tutulan sopa şeklindeki asanın izleri görülür. Kral heykelinin sağ yanından başlayan yazıtın ilk şekli, "ben" anlamına gelen erkek figürü, heykelin stil yapısına kanıttır. Uzun giysili, eteği saçaklı kabartmanın başı bedene oranla hayli büyüktür. Saçlar başın üstünde düz izlemine vermekte ensede rulo topuz biçimindedir. Sakal, spiral buklelerden oluşmakta. Ayakta hafif sandallar görülür.

"Ben Halparuntiya"

HH yazıtlı, 4 satır boyundaki kabartma, bizzat kralın kendini betimlemektedir. Üzerinde "Ben Halparuntiya" okunmaktadır. Aynı adı, Maraş kapı aslanında da görüyoruz. Bu kralın, III. Salmanasar'ın yazıtlarında babasının da adı geçen, Gurgum kralı Qalparunda ile aynı olduğu anlaşılmaktadır (GH II: 850). Bu heykelin en benzerleri Zincirli kral heykeli ve Karkamış'ta bulunmuş Louvre'daki kral başıdır. **B/22**

ÖRDEKBURNU

Bazalt

y. 120; g. 54 cm.

İstanbul

GH IIIa?

Zincirli'nin yaklaşık 12 km. güneyinde, Ördekburnu adındaki kayalıkta, yüzeyde, 19.yy.ın sonunda bulunan bazalt stelin önemi üzerindeki Fenike alfabesiyle yazılmış yazıtıdır.

Bossert'e göre, üstte HH tanrı işaretleri vardır.

120 cm. boyutundaki stelin üst kısmı kavisli, alt kısmı ise dardır. Stelin üst tarafında bir ölü yemeği canlandırılmıştır. Solda ayakta duran erkek, sağda arkalıklı sandalyeye oturan, ayakları altında tabureyle bir kadın figürü, ortada da yemek masası yer almaktadır. Uzun giysili erkeğin sol elinde lotüs goncası, sağ elinde uzun saplı, yuvarlak başlı asa veya topuz; kadın sol elinde bir lotus tutmaktadır.

Kabartmaların oldukça alçak, figürlerin yüzeylerinin çok az biçimlendirilmiş ve kabartmaların uzun boylu olması dikkat çeker. Erkeğin saçı ense üzerinde yuvarlak topuz biçimindedir. Uzun giysisinin kuşağından sarkan iri püskül ve ayaklarındaki hafif sandallar ve genelinde ortaya çıkan biçimsel özellikleriyle bu kabartma Zincirli İçkale Kapısı ortostadlarında yer alan hükümdar kabartmasını anımsatır. Zincirli II biçem grubunu hatırlatan bu eser Arami biçemindedir. 9. yy.dan 8.yy.ın ortalarına tarihlenebilir.

SÖĞÜTLÜ 1

Maraş çevresindeki Söğütlü'de bulunmuş
Adana Müzesi

Bazalt

y. 119; g. 56 cm.

AMM

GH III?

Olasılıkla bir yerel prens. Arami üslubunda. Sola bakan erkek figürünün teği saçaklı uzun giysisi, enli ve uzun püskülle bezenmiş kuşağı, bu kuşağa tutturulmuş, sapında bir saçak görülen kılıcı ve elindeki asasıyla, Zincirli hükümdar heykeline (E/1) benzemektedir. Önünde yemek dolu bir masa vardır. Ucu sivri ve hafif kalkık sandallarının dayandığı bir hat ve bunun altında koşan bir köpek görülmektedir. Bu da 9. yy.ın sonlarına tarihlendirilmektedir.

- Bonatz, D. *Syro-hethitische Grabdenkmal*, Mainz, 2000.
Hawkins, J. D. *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol 1*, Berlin, 2000: 249–81 ve lev. 106–32.
Orthmann, W. *Untersuchungen zur späthethitischen Kunst*, Bonn, 1971.

Gurgum Kralları (Hasan Peker, 2018, <i>TUBA-AR</i> 22: 61)	Tarih (M.Ö.)
Astuwaramanza	11. yüzyıl sonları
I. Muwatalli	10. yüzyıl
I. Larama	10. yüzyıl
Muwizi	10. yüzyıl
I. Halparuntiya	10.-9. yüzyıl
II. Muwatalli / <i>Mutalli</i>	9. yüzyıl
II. Halparuntiya / <i>Qalparunda</i>	9. yüzyıl
II. Larama / <i>Palalam(?)</i>	9. yüzyıl
III. Halparuntiya / <i>Qalparunda</i>	9. yüzyıl
Humamita(?)	8. yüzyıl
III. Larama	8. yüzyıl
<i>Tarhulara</i>	8. yüzyıl
III. Muwatalli / <i>Mutallu</i>	8. yüzyıl sonları
(Asur kaynaklarındaki isimler italiktir)	